

SREČANJA

ZAPISEK O ERENBURGOVIH SPOMINIH

Ilja Erenburg, eden izmed najzanimivejših in svojstvenih sodobnih sovjetsko-ruskih pisateljev, je začel lani objavljati svoje spomine. Kakor mi je sam dejal pri letošnjem srečanju v Rimu, jih je razdelil v šest delov, ki naj zajamejo vso njegovo življenjsko dobo od začetka do danes. Zato se začne prvi del že pred prvo svetovno vojno, zadnji pa bo segel v živo sedanjost. Spominom je dal značilen naslov »Ljudje, leta, življenje«. Poudaril je, da so spomini pisani osebno, marsikje subjektivno, toda v tem vidim ravno njihov čar, ker niso le podoba časa in ljudi, kakor jih je srečaval, spoznaval in doživljal, marveč tudi portret lastnega jaza, kar je pri pisatelju takšnega kova, kakor je Erenburg, povsem razumljivo. Spomini zbujajo tako doma kakor po svetu veliko pozornost, saj je v njih beseda tudi o nekaterih bolečih pojavih v času, družbi in ljudeh. Ne vem, če ima še kateri drug ruski pisatelj tako pestro, nasprotij polno življenje kakor Ilja Erenburg. To se ne kaže le v njegovi literarni in politični publicistiki, marveč tudi v njegovem leposlovnem delu. Večina ruskih pisateljev zadnjih petdesetih let ima za seboj burno življenje, med najburnejšimi je prav gotovo Erenburgovo.

V živi diskusiji na letošnjem zasedanju Zveze za evropsko kulturo v Rimu (konec marca), je nekemu nasprotniku z zahoda, ki mu je očital, da je vzhodnjak in da zato ne razume zahoda, odgovoril, da velja v domovini za najbolj zahodnega pisatelja. Zadnje je vsekakor res. Tega ne potrjuje le analiza njegovega pisateljskega dela po stilu in načinu, marveč tudi naloge in poslanstva, ki mu jih ob raznih prilikah nalaga domovina, ko jo zastopa na različnih zasedanjih in zborovanjih zahodnega sveta. Stika z zahodno kulturo ni izgubil nikoli, toda prav tako se ni odtrgal nikoli od svoje rodne zemlje, čeprav je v bistvu svetovljan, a pri tem še zmeraj tip sovjetskega svetovljana v dobrem in lepem smislu besede, dasi so mu razni ozkosrčneži doma že večkrat očitali »buržoazni kozmopolitizem«, katerega poslednji ostanki bi naj živeli še zmeraj v njem in njegovem pisateljskem delu.

Erenburg je začel svojo literarno pot v času ruskega simbolizma, katerega umetniško najpomembnejši in najgloblji zastopnik je pesnik Aleksander Blok. Ta je na eni strani ustvaril stihe o »prekrasni dami«, na drugi pa programatsko izzivalno pesem »Skiti« in globoko pretresljivo pesnitev »Dvanajst«, ki sodi med najlepše umetniške stvaritve o oktobrski revoluciji. Simbolizem se je rad zatekal v pesniški mysticism. Pri Bloku je mogoče zategadelj opaziti tudi nekaj zvez z mističnim filozofom-pesnikom Vladimirom Sergejevičem Solovjovom (1853—1900), ki ga je, podobno kot nekoč Gogolja, privlačeval celo katoliški mysticism, tako da se nekateri še danes sprašujejo, če je umrl kot katolik ali pravoslavac. Tudi mladega Erenburga je »estetsko« privlačeval rimski katolicizem, kakor v svoji »Zgodovini sovjetske književnosti« piše Gleb Struve, profesor za slovanske književnosti in jezike na kalifornijski univerzi v Berkeleyu. Kot gimnazijec je nekaj časa sodeloval v revolucionarnem gibanju, od 1909—1917 pa je živel v inozemstvu, največ v Parizu. Med prvo svetovno vojno je hotel vstopiti v francosko tujsko legijo, kar pa se mu ni posrečilo, marveč je postal ruski vojni poročevalec na zahodni fronti.

Boljševiško revolucijo je najprej odklonil v pesmi »Molitev o Rusiji«, leta 1921 pa jo je v zbirki »Razmišljanja« (»Razdumija«) sprejel in se sprijaznil z njo kot pomembnim in nepremakljivim zgodovinskim, nacionalnim in družbenim dejstvom. Našel si je možnost, da je deloma živel doma, deloma na zahodu, saj ga je vse življenje mikalo umetniško bohemsko življenje na Montparnassu v Parizu. Lahko bi ga imenovali večnega popotnika med vzhodom in zahodom. Nekateri poročajo, da je bil v času državljanske vojne obsojen na smrt od belih in rdečih, a se je zmeraj nekako zvil in rešil.

Prvi in za njegovo pisateljsko pot odločilni uspeh mu je prinesel roman »Nenavadne dogodivščine Julija Jurenita«, ki ga je napisal za prisilnega bivanja v Belgiji leta 1921, objavil pa leta 1922 najprej v Berlinu, kjer je sodeloval pri časniku »Nakanune« (»Na predvečer«) in pripadal k skupini pisateljev v tujini, ki se je začela zbliževati s Sovjetsko zvezo. Med njimi je bil tudi Aleksej Tolstoj, znani pisatelj zgodovinskega romana »Peter I.« in romana o usodi intelektualcev v revoluciji in državljanski vojni »Trnova pot«. Roman »Julio Jurenito«, ki ima skoraj za celo stran dolg naslov, imajo na zahodu za Erenburgovo najboljšo delo, pisatelj sam pa mi je prav tako rekel, da mu je še danes morebiti med vsemi deli najbolj pri srcu. Roman je poln humorja in ironije, ki včasih prehaja že v sarkazem in nihilizem, soroden današnji književnosti francoskega eksistencializma in absurdizma, vendar ga prekaša po humorju in duhovitosti, čeprav je na drugi strani Erenburg zapisal v nekem avtobiografskem zapisku, da je to njegov najresnejši roman. Brez tega in prikritih pripomb in podtonov tudi niso njegovi spomini, iz katerih bo objavila »Sodobnost« vsega tri poglavja: spomine na Majakovskega, Mejerholda in Jesenina. Čeprav so ti spomini za našega bralca tu in tam morda teže razumljivi in bi nemara potrebovali včasih podrobnejši komentar kot dopolnilo k temu skromnemu uvodu, je vendar v njih toliko literarno in človeško, hkrati pa tudi zgodovinsko zanimivega, da so mikavni za vsakogar, saj bo bralec to in ono našel v Erenburgovih zapiskih osvetljeno v drugačni luči, kakor pa je bila ista stvar morda osvetljena bodisi kje na zahodu ali na vzhodu. Čeprav je Erenburg objavil doslej le nekaj odlomkov, so le-ti pri nekaterih doma že zadeli na negodovanje, kar priča daljši sestavek Al. Dymšica v letošnji 6. št. revije »Oktjabr«. Dymšičeva kritika je ostra, a žal pristranska, zlasti pa nekje celo neupravičena, ker zahteva od Erenburga »zgodovinsko objektivnost« v smislu »objektivističnega historizma«. Kritik je prezrl bistveno in dragoceno lastnost spominov: pisateljeva osebna spoved so, marsikje celo obračun s samim seboj in zato tudi katarza. Sedemdesetletni Erenburg, ki je storil svoji domovini že veliko uslug (tudi na račun pisateljske vesti in umetnosti), ni v teh spominih nič manjši patriot, velik pisatelj in človek, kakor v tistih delih, za katera je dobil veliko literarnih in državljanskih priznanj. V njih skuša najti razlago in smiselno sintezo svojega življenja in dela, zmot, vijug in resnic. Čeprav še nemara ni povedal povsod vsega, jim ni odrekati poguma, da pa bodo za literarno in kulturnopolitično zgodovino zadnjih petdesetih let dragocen prispevek, o tem ni dvoma. Ne odlikujejo se le po jasnosti stila, marveč imajo tudi lepo literarno in človeško vrednost.

Bratko Kreft